

ส่วนที่ ๓

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดสงขลา

๑. ผลการวิเคราะห์สถานการณ์แนวโน้มที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้ม ๕ ปีข้างหน้า (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) แบ่งออกเป็น ๔ ส่วนได้แก่ ส่วนที่ ๑ สถานการณ์ภาพรวม ส่วนที่ ๒ ผลกระทบและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ส่วนที่ ๓ สถานะของประเทศและผลจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ระดับโลก (ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร) และส่วนที่ ๔ แนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตร ผลกระทบ จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมจังหวัดสงขลา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑.๑ สถานการณ์ภาพรวม

๑) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แนวโน้มความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่จะมีบทบาท สำคัญต่อการกำหนดทิศทางของประเทศ ประกอบด้วย

(๑) การเติบโตของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform Economy) และเศรษฐกิจแบบ แบ่งปัน (Sharing Economy)

(๒) การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analysis) จะช่วยยกระดับผลการ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่เชิงลึกที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และระบบหุ่นยนต์อัตโนมัติ (Automation & Robotics) ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการทดแทนแรงงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะซับซ้อน ในภาคการผลิต เช่น ภาคการเกษตรและภาคบริการ (กลุ่มร้านอาหารและร้านค้า)

๒) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ในระยะ ๕-๑๐ ปี ข้างหน้า โดยประชากรผู้สูงอายุ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ ๑๗.๒ ภายในปี ๒๕๕๓ และคาดการณ์ว่าจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete-aged Society) ภายในปี ๒๕๖๖ จะทำให้จำนวนวัยแรงงานลดลง หากไม่มีการปรับใช้เทคโนโลยีอย่าง เหมาะสม รวมถึงจะทำให้อัตราส่วนพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงาน และภาระค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุมีโอกาสเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง และมีภาวะทุพพลภาพเพิ่มขึ้นตามวัย

๓) การดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาล แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระดับโลกที่เกี่ยวข้อง กับสุขภาพในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า ประกอบด้วย ๒ แนวโน้มหลัก ได้แก่ (๑) พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ เชิงป้องกัน และ (๒) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการรักษาพยาบาล

๔) การขยายตัวของความเป็นเมือง (Urbanization) ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและ สังคมในหลายมิติ ทั้งความสะดวกรวดเร็วด้านการคมนาคมขนส่ง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ และการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ

๕) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีแนวโน้มที่จะเกิดรวดเร็วและรุนแรงขึ้น ในบางพื้นที่จะมี โอกาสที่ภัยแล้งและภาวะฝนทิ้งช่วงจะเกิดขึ้น

๖) ความพยายามระดับโลกในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Global Climate Action) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรงขึ้น

๗) พลังงานหมุนเวียนและยานยนต์ไฟฟ้า การสร้างโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อยและภาค ครัวเรือนให้สามารถผลิตไฟฟ้าใช้งานตัวเอง

๘) แนวโน้มเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ เป็นโอกาสสำคัญที่ประเทศไทย มีที่ตั้งใกล้ ศูนย์กลางของอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการที่จะสร้างโอกาสในการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นศูนย์กลาง ของภูมิภาคด้านการค้าการลงทุนและการให้บริการโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงภูมิภาคเข้ากับประเทศต่างๆ ทั่วโลก

๙) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคม จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร สังคมที่มีความเฉพาะตัวในแต่ละยุค (Individualization) ได้ส่งผลกระทบให้อุปนิสัย ทัศนคติ และพฤติกรรม การดำรงชีวิตของประชากรในแต่ละรุ่นมีการปรับเปลี่ยนที่แตกต่างกันออกไป ขณะเดียวกัน อัตราการเกิดจะน้อยลง

๑๐) อนาคตของงาน (Future of Work) และพฤติกรรมดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป งานบางประเภทจะเลือนหายไป และเกิดงานประเภทใหม่ขึ้นมาทดแทน โดยระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์ มีแนวโน้มจะเข้ามาทดแทนงานที่มีลักษณะของการทำซ้ำหรือเป็นแบบแผน (Repetitive/Routine) ส่งผลให้เกิดความต้องการแรงงานที่มีทักษะ ความสามารถเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี แรงงานมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี ภายในระยะ ๑๐ – ๒๐ ปี

๑.๒ ผลกระทบและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

๑) ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น พบว่ายังอยู่ในระดับค่อนข้างรุนแรง เนื่องจากการพึ่งพาภาคบริการในสัดส่วนสูง โดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว การพึ่งพิงภาคการส่งออกอย่างมาก ทำให้ปริมาณการส่งออกของไทยลดลงอย่างมาก โครงสร้างการส่งออกสินค้าของไทยยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มสินค้ามูลค่าสูงที่มีการพึ่งพิงตัวส่งออก ส่งผลให้ความต้องการสินค้าแปรผันตามกำลังซื้อที่ลดลงอย่างมากของตลาดโลก ในขณะที่อัตราการว่างงานปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น และชั่วโมงการทำงานลดลง โดยแรงงานที่มีอายุน้อยและมีการศึกษาสูงจะประสบปัญหาการว่างงานมากกว่าแรงงานกลุ่มอื่น

๒) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-๑๙ มากที่สุด ได้แก่

(๑) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเข้าสู่ยุคดิจิทัล ถูกเร่งให้มีความสำคัญต่อภาคเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิตของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-๑๙ เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลถูกนำมาใช้เพื่อลดปฏิสัมพันธ์ทางกายภาพของคนในสังคม โดยการใช้ช่องทางการสื่อสารแบบออนไลน์และการประชุมทางไกลแทนการพบปะโดยตรง การซื้อสินค้าและบริการผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์แทนการไปร้านค้า การเรียนการสอนออนไลน์ และทำธุรกรรมดิจิทัลแทนการชำระด้วยเงินสด เป็นต้น

(๒) การรักษาสุขอนามัย จากความตื่นตัวในการป้องกันการติดต่อของโรคโควิด-๑๙ และการดำเนินมาตรการทางสาธารณสุขอย่างเข้มงวดเพื่อยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคในวงกว้าง ได้ส่งผลให้ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลสุขภาพของตนเองเพิ่มมากขึ้น และเป็นแรงกดดันให้ผู้ประกอบการหลายสาขา โดยเฉพาะด้านบริการสุขภาพและการท่องเที่ยวต้องยกระดับมาตรฐานการให้บริการ โดยคำนึงถึงความสะดวกและสุขอนามัยที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล อีกทั้งยังเป็นปัจจัยที่ช่วยเร่งรัดให้การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการรักษายาบาล โดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนาชีวภัณฑ์สำหรับสร้างภูมิคุ้มกันจากเชื้อไวรัส มีความก้าวหน้ามากขึ้น

(๓) การขยายตัวของความเป็นเมือง วิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดต่อครั้งใหญ่เป็นปัจจัยที่ช่วยเร่งให้เมืองต่างๆ ทั่วโลกปรับตัวสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) เพื่อสนองตอบวิถีชีวิตของประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคและการบริหารจัดการสถานการณ์ อาทิ การใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่งเพื่อเพิ่มความสามารถในการเชื่อมต่อระหว่างอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และรับส่งข้อมูลระหว่างกัน การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของประชากรและเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรของเมืองให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) การเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ วิกฤตโควิด-๑๙ มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอิทธิพลทางแนวความคิดแบบชาตินิยม ที่ให้ความสำคัญกับกิจการภายในประเทศเป็นลำดับแรก ปรากฏเด่นชัดขึ้น เนื่องจากรัฐบาลของแต่ละประเทศต้องดำเนินนโยบายด้านสาธารณสุขอย่างเข้มข้น มาตรการปิดเมืองและจำกัดการเดินทางยังนำไปสู่ภาวะชะงักงันของการค้าและการบริการระหว่างประเทศ การโยกย้ายฐานการผลิตและช่องทางการตลาดไปยังประเทศที่อยู่ใกล้กันหรืออยู่ภายในภูมิภาคเดียวกันมากขึ้น

(๕) **รูปแบบการทำงาน** มีความยืดหยุ่นมากขึ้น สามารถทำงานจากบ้านหรือทำงานระยะไกลได้ ในขณะเดียวกัน แรงงานบางส่วนอาจผันตัวไปเป็นแรงงานนอกระบบ ทั้งที่เป็นผลมาจากการถูกเลิกจ้างหรือต้องการผันตัวไปทำงานในลักษณะไม่ประจำมากยิ่งขึ้น ซึ่งสร้างความท้าทายให้แก่ภาครัฐในการจัดความคุ้มครองทางสังคมเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้และสุขภาพให้แก่แรงงานลักษณะดังกล่าว

(๖) **ทรัพยากรธรรมชาติและชั้นบรรยากาศโลก** สร้างผลเชิงบวกต่อสภาพแวดล้อมโดยรวม ให้มีการฟื้นตัวกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้ดีขึ้น โดยการชะลอตัวลงของภาคการผลิตและการเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการระหว่างประเทศ ได้ส่งผลให้ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ทั้งระดับโลกและประเทศลดลง

๑.๓ สถานะของประเทศและผลจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระดับโลก (ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตร)

๑) **การรับมือกับปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติและสาธารณภัย** จากการเผชิญกับภัยธรรมชาติที่มักเกิดขึ้นเป็นประจำตามฤดูกาล ทำให้หน่วยงานด้านการจัดการและป้องกันสาธารณภัยมีแนวทางและโครงการเพื่อบริหารจัดการหรือป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน พื้นฟูและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ได้ผลกระทบจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

๒) **ความสามารถในการแข่งขันด้านการเกษตร** แม้ว่าสัดส่วนของมูลค่าเพิ่มของภาคการเกษตรต่อ GDP จะมีแนวโน้มลดลง จากร้อยละ ๑๑.๕ ในปี ๒๕๕๒ เป็นร้อยละ ๘.๑ ในปี ๒๕๖๑ แต่ภาคการเกษตรยังคงมีส่วนการจ้างงานสูงถึงร้อยละ ๓๐.๒ ของการจ้างงานทั้งหมดของประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงภาคการเกษตรที่ยังคงเป็นแหล่งรายได้ของประชากรจำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของมูลค่าเพิ่มกับสัดส่วนการจ้างงานในภาคการเกษตร กลับพบว่าผลิตภาพของแรงงานยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับภาคการผลิตอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีฐานะยากจน และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต จะส่งผลให้ภาคเกษตรมีความเปราะบางเพิ่มขึ้น

(๑) **การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ** ซึ่งมีแนวโน้มจะทำให้ระดับอุณหภูมิเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นและฤดูกาลผันแปรไป จะส่งผลให้ภัยพิบัติทางน้ำมีความถี่และรุนแรงขึ้น แมลงศัตรูพืชเจริญเติบโตและระบาดมากขึ้น ซึ่งอาจลดทอนทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิตการเกษตร

(๒) **การให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของผู้บริโภค** ประกอบกับมาตรฐานด้านความปลอดภัยของสินค้าเกษตรในระดับสากลที่มีแนวโน้มจะเข้มงวดขึ้น ทำให้สินค้าเกษตรที่มีปัญหาสารเคมีตกค้างหรือไม่ผ่านมาตรฐานสากล มีแนวโน้มไม่ได้รับการยอมรับมากขึ้น

(๓) **การเข้าสู่สังคมสูงวัยของแรงงานเกษตรซึ่งรวดเร็วและรุนแรงกว่าแรงงานในภาพรวม** ของประเทศประกอบกับแรงงานเกษตรอายุน้อยที่มีแนวโน้มลดจำนวนลง อาจเป็นปัจจัยลดทอนผลิตภาพแรงงานในภาคการเกษตร และเป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มผลิตภาพของภาคการเกษตร

๓) **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** การดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ผ่านมา ในลักษณะของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป ทั้งในมิติที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการบริโภคที่ก่อให้เกิดของเสียและมลพิษในระดับที่เกินกว่าความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ กำลังเป็นภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีแนวโน้มเสื่อมโทรมลง

(๑) **ความหลากหลายทางชีวภาพ** สถานการณ์ไฟป่าที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาจส่งผลให้อุณหภูมิและความแห้งแล้งเพิ่มสูงขึ้น มีความเป็นไปได้ที่ไฟป่าซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อพื้นที่ป่าไม้ความหลากหลายทางชีวภาพ จะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นและยังมียังมีโอกาสเกิดโรคเพิ่มขึ้น

(๒) **ทรัพยากรน้ำ** ปริมาณความต้องการใช้น้ำที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงของฝนที่ทำให้แหล่งน้ำต้นทุนมีปริมาณน้ำเก็บกักลดลง ส่งผลให้ปัญหาการขาดแคลนน้ำยังคงเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และภาคการเกษตรมีส่วนการใช้น้ำกว่าร้อยละ ๗๐ ของประเทศ การแปรปรวนของปริมาณน้ำ ภัยพิบัติขาดแคลนน้ำหรือภัยแล้ง ปัจจัยที่จะส่งผลให้การจัดการทรัพยากรน้ำทั้งในมิติของน้ำท่วมและภัยแล้ง จะยังคงมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อระดับความเสี่ยงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

๔) **พัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้น** โดยเฉพาะ Internet of Things (IoT) และเทคโนโลยีชีวภาพ จะเป็นโอกาสสำคัญสำหรับภาคการเกษตรในการที่จะเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต ซึ่งจะช่วยจัดการปัญหาและความเสี่ยงในภาคการเกษตรได้ ยุทธศาสตร์ชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคการเกษตร ๕ รูปแบบ ดังนี้

(๑) **เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น** การนำอัตลักษณ์พื้นถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การเกษตร

(๒) **เกษตรปลอดภัย** มุ่งเน้นพัฒนาสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานความปลอดภัยระดับสากล

(๓) **เกษตรชีวภาพ** การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ภาคการเกษตร

(๔) **เกษตรแปรรูป** การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาพัฒนาต่อยอดสินค้าเกษตรขั้นต้นให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง

(๕) **เกษตรอัจฉริยะ** การนำเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต เพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณผลผลิต และรองรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๕) **จุดอ่อนภาคการเกษตร** เป็นอุปสรรคต่อผลิตภาพ และมูลค่าเพิ่มจากห่วงโซ่มูลค่า ได้แก่

(๑) ประชากรในภาคเกษตรส่วนใหญ่เริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัย ไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงหรือการนำความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้

(๒) เกษตรกรทั่วไปยังมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการเชิงธุรกิจและเชื่อมโยงกับตลาด รวมถึงขาดแคลนทุนที่เพียงพอสำหรับปรับเปลี่ยนกิจการและพัฒนาตัวเองเข้าสู่กระบวนการผลิตและธุรกิจยุคดิจิทัล ท่ามกลางตลาดยุคใหม่ที่ถูกครอบงำโดย Platform เจ้าใหญ่เพียงไม่กี่ราย

(๓) การขาดแคลนน้ำซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของภาคเกษตร ซึ่งที่ผ่านมาปริมาณไม่พอเพียงสำหรับใช้ตลอดปีในหลายพื้นที่

(๔) สถาบันเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ ที่จะทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนภารกิจด้านธุรกิจ หรือเป็น Business agent ให้แก่เกษตรกรส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็งเพียงพอ จึงไม่สามารถหนุนช่วยเกษตรกรได้เท่าที่ควร แต่ก็มีสัญญาณบางประการที่จะช่วยผลักดันให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการบริหารจัดการฟาร์มในเชิงธุรกิจ เพื่อเพิ่มผลิตภาพและสร้างมูลค่าเพิ่ม มีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น ได้แก่

- การมีคนรุ่นใหม่หรือต่างอาชีพที่หันมาสนใจทำการเกษตรมากขึ้น

- เกษตรกรมีโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้และกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จต่างๆ มากขึ้น จากการเข้าถึงสื่อรูปแบบต่างๆ ทั้งทางช่องทางอินเทอร์เน็ตหรือระบบสื่อสารระยะอื่น

- สถาบันภาควิชาการ มหาวิทยาลัยและเครือข่ายหน่วยงานวิจัยที่มีการปรับทิศทางการดำเนินงานมาสนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาคการเกษตรมากขึ้น

- การแพร่ขยายของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและตลาดออนไลน์ ยังเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรรายเดี่ยวหรือที่รวมกลุ่มเป็นองค์กรสามารถเข้าถึงตลาดและผู้บริโภคได้โดยตรงมากขึ้น

- อุตสาหกรรมต่อเนื่องที่มีความเชื่อมโยงกับภาคการเกษตร ยังเป็นโอกาสและมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย คือ อุตสาหกรรมอาหารแปรรูป โดยพบว่าในปี ๒๕๖๑ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ถึง ๖๒๕,๕๒๖ ล้านบาท และยังมีแนวโน้มการเติบโตที่ดีในอนาคต

- กระแสการคำนึงถึงสุขภาพและการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันที่มีมากขึ้นของผู้บริโภคภายในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนการเข้าสู่สังคมสูงวัย

- การเติบโตของชนชั้นกลางและชุมชนเมืองในประเทศเพื่อนบ้าน มีแนวโน้มต้องการบริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ส่งผลให้อุตสาหกรรมอาหารมูลค่าสูงที่มีศักยภาพในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน

๑.๔ แนวทางขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตรที่ได้รับผลกระทบจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

ภาพรวมภาคการเกษตรได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม (รายงานการพิจารณาศึกษาเรื่องผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยจากโรคติดต่อเชื้อโคโรนาไวรัส (COVID-19) และข้อเสนอแนะเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาภาคเกษตรภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติตามสถานการณ์ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา, ๕ มิถุนายน ๒๕๖๓) ด้านสังคมและคุณภาพชีวิตจากระบบเศรษฐกิจที่หดตัวลง เนื่องจากการปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ เพื่อหน่วงการระบาดของโควิด-๑๙ ได้นำไปสู่ปัญหาการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ต้องชะลอตัว รวมทั้งปริมาณความต้องการของผู้บริโภคลดน้อยถอยลง เนื่องจากมาตรการด้านสาธารณสุข ทั้งการเว้นระยะห่างและการกักตัวแบบต่างๆ (Quarantine) ส่งผลให้สินค้าเกษตรและอาหารติดค้างในห่วงโซ่อุปทานและกลายเป็นผลผลิตส่วนเกินในระบบอาหารก่อให้เกิดปัญหาด้านรายได้ของครัวเรือนลดลง และหากสถานการณ์ยืดเยื้อจะทำให้ครัวเรือนขาดสภาพคล่องโดยเฉพาะครัวเรือนขนาดเล็ก ที่มีระดับเงินออมต่ำและ/หรือมีรายได้รายวัน เนื่องจากความต้องการของตลาดลดน้อยลง (ด้านปริมาณและด้านราคา) นอกจากนี้ ยังมีปัญหาดัชนีภาพของเกษตรกรและประชาชนในการปรับตัวและบรรเทาผลกระทบต่อสถานการณ์ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal : Touchless Cashless and Trust Economy)

๑.๔.๑ **ผลกระทบต่อภาคเกษตร** จากการประมาณการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พบว่า ในปี ๒๕๖๓ อัตราการเติบโตของภาคเกษตรไทยในกรณีปกติ (Base Case Scenario) เป็นประมาณร้อยละ -๑.๑ ซึ่งเป็นผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อฯ ในแนวโน้มปกติ สำหรับในกรณีเลวร้ายที่สุดหากมีการแพร่ระบาดอย่างหนัก (Worst Case Scenario) อัตราเติบโตภาคเกษตรจะเป็นร้อยละ -๑.๙ และในกรณีที่เศรษฐกิจฟื้นตัวได้รวดเร็ว และมาตรการต่าง ๆ ได้ผลควบคุมการระบาดได้ดี (Best Case Scenario) การเติบโตภาคเกษตรจะเป็นร้อยละ ๓.๓ จากการที่ภาคเกษตรไทยมีการพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศถึงร้อยละ ๘๐ ของ GDP ภาคเกษตร

ดังนั้น เมื่อเศรษฐกิจโลกถดถอยจึงมีความเสี่ยงสูงที่ภาคเกษตร (เกษตรกร ผู้ประกอบการ ธุรกิจเกษตร) จะสูญเสียโอกาสด้านรายได้ จากปริมาณผลผลิตที่มีความต้องการตลาดลดน้อยลง ซึ่งมีผลให้เกิดการลดลงด้านราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกแนวโน้มดัชนีราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกที่สำคัญ (FAO, ๒๐๒๐) ส่วนใหญ่ปรับตัวลดลง เช่น สินค้ากลุ่มพืชอาหาร (ข้าวสาลี ข้าวโพด) ร้อยละ ๑.๙ สินค้าพืชน้ำมัน (ปาล์ม ถั่วเหลือง) ร้อยละ ๔.๓ น้ำตาล (อ้อยโรงงาน) ร้อยละ ๑๙ น้ำมันโคและผลิตภัณฑ์นม ร้อยละ ๓ มีดัชนีราคาลดลงต่อเนื่องจากเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากปัจจัยของสถานการณ์ระบาดของโควิด-๑๙ ส่งผลให้กิจกรรมการบริโภคของผู้บริโภคลดลง และปัจจัยด้านการแข่งขันราคาของสินค้าทดแทนน้ำมันดิบ มีราคาลดลงส่งผลต่อความต้องการสินค้าเอทานอลและไบโอดีเซลในตลาดโลกลดลง ตลอดจนผู้ผลิตรายใหญ่ของโลกได้รับผลกระทบจากการระบาดของโควิด-๑๙ ส่งผลต่อการจำกัดและเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อการผลิตเกี่ยวเนื่องผลผลิตดังกล่าว

๑) **สรุปผลกระทบต่อภาคเกษตรประเทศไทย** คือ มูลค่าผลผลิตมวลรวมภาคเกษตรลดลง ประมาณ ๔ - ๗ หมื่นล้านบาท (ร้อยละ ๓-๕ ของ ๑.๓๕ ล้านล้านบาท) ได้แก่

(๑) **ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศปรับตัวลดลง** ตามตลาดโลกที่ได้รับผลกระทบจากด้านอุปทานที่ลดลงจากปัจจัยโรคระบาดและราคาน้ำมันดิบ (พืชน้ำมัน พืชอาหาร (ยกเว้นข้าว) ยางพารา ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ อ้อยและน้ำตาล) ส่งผลให้รายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรกรปรับตัวลดลงเนื่องจากปริมาณความต้องการและราคาสินค้ามีแนวโน้มลดน้อยถอยลง รวมทั้งปัจจัยด้านต้นทุนการขนส่งที่เพิ่มขึ้น

(๒) **วิกฤตอาหาร (Food Crisis) ระยะสั้น ๆ และการสูญเสียโอกาสการเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเวลาที่เหมาะสม และการสูญเสียในระบบอาหาร (Food Loss)** เนื่องจากการชะลอและการชะงักของระบบการขนส่งสินค้าเกษตร การขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะเกษตรกรรมในระบบอาหาร (เก็บเกี่ยว คัดแยก) ซึ่งมีข้อจำกัดการเคลื่อนย้ายบุคลากรตามมาตรการป้องกันโรคในขณะที่ยังว่างงานของแรงงานที่มีทักษะในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากการปรับลดปริมาณการผลิตและมาตรการป้องกันโรคระบาด

(๓) การส่งออกสินค้าเกษตรปรับตัวลดลงทั้งด้านปริมาณและมูลค่าการส่งออก

เนื่องจากความต้องการของตลาดลดลง และข้อจำกัดด้านการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศตามมาตรการป้องกันโรคระบาด ส่งผลให้มีผลผลิตส่วนเกินเป็นสต็อกที่เพิ่มขึ้นภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มยางพารา พืชอาหาร (ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย) พืชน้ำมัน (ปาล์ม มะพร้าว) และผลไม้ ทั้งนี้ในรอบการผลิตถัดไป เกษตรกรต้องปรับลดกำลังการผลิตให้สอดคล้องอุปสงค์

(๔) การนำเข้าสินค้าเกษตรปรับตัวลดลง

ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์ภายในประเทศไปยังอุตสาหกรรมต่อเนื่องต้องปรับลดปริมาณผลผลิต เช่น อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมอาหารและผลิตภัณฑ์จากนม อุตสาหกรรมอาหารและผลิตจากสัตว์น้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ หากสถานการณ์ยาวนาน จะกระทบต่อวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่สำรองไว้ เกิดภาวะวิกฤตด้านอาหารตามมาได้

(๕) ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารกลุ่มสินค้าฟุ่มเฟือยมี

แนวโน้มลดลง เนื่องจากผู้บริโภคกำลังซื้อจากการมีรายได้ลดลงหรือสินค้าราคาแพงขึ้น เช่น กลุ่มโปรตีน (เนื้อโค กุ้ง และอาหารทะเลอื่นๆ) แล้วหันไปบริโภคโปรตีนที่มีราคาถูกแทน เช่น ไข่ไก่ เนื้อไก่ เนื้อสุกร กลุ่มผัก และผลไม้นำเข้าจากต่างประเทศ แล้วหันไปซื้อผักผลไม้ตามฤดูกาลของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก จนกว่าสภาพคล่องครัวเรือนจะเข้าสู่ภาวะปกติ ซึ่งเกษตรกรต้องวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินความต้องการของตลาดก่อนตัดสินใจลงทุน

๒) เปรียบเทียบผลกระทบต่อภาคเกษตรเชิงบวกและเชิงลบ

๑) ผลกระทบเชิงบวก	๒) ผลกระทบเชิงลบ
<p>(๑) สามารถสร้างโอกาสจากความได้เปรียบในด้านความมั่นคง ด้านอาหารของประเทศ โดยใช้โอกาสนี้ ในการปรับปรุงการผลิตและแก้ไขปัญหาที่สำคัญ ด้านการสูญเสียของอาหาร ทั้งจากการผลิตและการเก็บเกี่ยว จะทำให้สามารถผลิตสินค้าอาหาร เช่น ข้าว ผัก ผลไม้ ปศุสัตว์ สินค้าประมง ได้มากขึ้น มีศักยภาพในการผลิตอาหาร ให้ประชาชน ในประเทศอย่างเพียงพอไม่ขาดแคลน ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ในศักยภาพที่จะส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ภายหลังการระบาดของโควิด-๑๙ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารให้แก่ประเทศอื่นได้ด้วยในระยะต่อไป ส่งผลให้เกิดรายได้แก่เกษตรกรและประเทศในระยะยาว</p> <p>(๒) การปิดกิจการทางธุรกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการ ส่งผลให้แรงงานภาคการผลิตอื่นๆ กลับคืนถิ่นสู่ภาคเกษตรมากขึ้น ช่วยลดการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร จึงเป็นโอกาสของภาคเกษตรในการที่จะพัฒนาธุรกิจ ทั้งด้านการตลาดแบบออนไลน์และการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น เนื่องจากแรงงานที่กลับคืนถิ่นมีทักษะทางเทคโนโลยีมากกว่าเกษตรกรในพื้นที่เดิม และเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาภาคเกษตรเพื่อสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่มีศักยภาพในอนาคต เช่น อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเครื่องสำอางและสุขภาพ อุตสาหกรรมชีวภาพ และอุตสาหกรรม พลังงานหมุนเวียน เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสในการขยายตัวของการทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การทำเกษตรในเมือง เพื่อเป็นแหล่งอาหารในครัวเรือนและสามารถแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน เป็นต้น</p> <p>(๓) ความสามารถสร้างโอกาสในการพัฒนาระบบการตลาดแบบออนไลน์ของสินค้าเกษตรในระยะต่อไปมากขึ้น ทดแทนการตลาดแบบออฟไลน์ ซึ่งไม่สามารถทำได้สะดวกในช่วงการระบาดของโควิด-๑๙ จากมาตรการของรัฐบาล เช่น การปิดตลาดซื้อขายสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งสินค้าเกษตร การหยุดการขนส่งระหว่างจังหวัด การพักการขนส่งระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางอากาศ</p>	<p>(๑) เนื่องจากทักษะการทำตลาดแบบออนไลน์ของเกษตรกรยังพัฒนาไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ รวมทั้งมาตรการหยุดซื้อโดยเร่งด่วนของรัฐบาล ทำให้การซื้อขายสินค้าเกษตรแบบตลาดออฟไลน์หยุดชะงัก ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ทำให้ขาดรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของการระบาด อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นเกษตรกรก็เริ่มปรับตัวในการพัฒนาตลาดออนไลน์มากขึ้น มีการหาตลาดโดยตรงผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แอปพลิเคชันไลน์ และกลุ่มผู้บริโภคต่าง ๆ</p> <p>(๒) เนื่องจากสินค้าเกษตรบางชนิดเน่าเสียง่าย การปิดตลาดออฟไลน์ทั้งในประเทศและการส่งออกต่างประเทศ ทำให้สินค้าเกษตรหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผักและผลไม้เน่าเสีย สำหรับสินค้าที่ไม่เน่าเสียก็จะมีต้นทุนในการเก็บรักษาและการขนส่งเพิ่มขึ้นทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้</p> <p>(๓) ข้อจำกัดทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของระบบโลจิสติกส์รวมทั้งมาตรการปิดพื้นที่เสี่ยง กำหนดเวลาออกจากเคหสถาน และเวลาการขนส่งระหว่างจังหวัด ทำให้การขนส่งและการทำการตลาดแบบออนไลน์ของเกษตรกรไม่สะดวกทำได้จำกัด ทำให้ต้นทุนสูง ในขณะที่การพัฒนาเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ปัจจุบันยังทำได้ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่ทันต่อสถานการณ์ ทำให้ไม่สามารถสนับสนุนข้อมูลการตลาดและอำนวยความสะดวกการสร้างระบบตลาดออนไลน์ของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p>

๑) ผลกระทบเชิงบวก	๒) ผลกระทบเชิงลบ
(๔) ความตระหนักด้านสุขอนามัยและการปลอดภัยในสินค้าอาหารของประชาชนในประเทศและในโลก มีมากขึ้นจะส่งผลให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าเกษตรและอาหารมีความตื่นตัว ในด้านคุณภาพและมาตรฐานมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นให้มีการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น การลดการสูญเสียของอาหารการสร้างมาตรฐานหรือการสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวสินค้า (Brand Identity) การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบเพื่อเชื่อมโยงสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ อุตสาหกรรมเครื่องสำอาง และสุขภาพ อุตสาหกรรมชีวภาพ และอุตสาหกรรม พลังงานหมุนเวียน เป็นต้น	(๔) แผนการตลาดของเกษตรกรถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ส่งผลให้ผลผลิตไม่สามารถกระจายไปตามช่องทางการตลาดอื่นๆ ที่วางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น ไม่สามารถใช้การตลาดในลักษณะของการเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาที่สวนได้ ความต้องการสินค้าเกษตรในช่องทางของภัตตาคาร โรงแรม ธุรกิจท่องเที่ยวหดตัวลง ทั้งนี้ สินค้าเกษตรที่ไม่มีการสร้างตลาดหรือสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวสินค้าด้านการตลาดไว้ก่อนหน้า ที่จะส่งผลให้การหาตลาดเป็นไปได้ยากกว่าสินค้าที่มีการสร้างตลาดไว้ก่อน

๑.๔.๒ ผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกร สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ได้วิจัยเรื่อง “ผลกระทบของวิกฤตโควิด-๑๙ และวิธีการรับมือของครัวเรือนเกษตรกรไทย” เพื่อศึกษาผลกระทบและวิธีการรับมือจากวิกฤตโควิด-๑๙ ของครัวเรือนเกษตรกรไทย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกรจำนวน ๗๒๐ ครัวเรือน ที่สุ่มเลือกในพื้นที่ปลูกข้าวหลักทั่วประเทศ (ร้อยละ ๕๐ ของตำบลเป็นพื้นที่ชลประทาน) และสุ่ม ๑๕ ครัวเรือนใน ๔๘ ตำบล และแต่ละตำบลจาก ๕ กลุ่มลูกค้าคือ (๑) ลูกค้า ธ.ก.ส. และมีที่ดินเกิน ๒๐ ไร่ (๒) ลูกค้า ธ.ก.ส. และมีที่ดินน้อยกว่า ๒๐ ไร่ (๓) ลูกค้า ธ.ก.ส. และมีพื้นที่ดินมากกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท (๔) ไม่ใช่ลูกค้า ธ.ก.ส. และมีที่ดินเกิน ๒๐ ไร่ และ (๕) ไม่ใช่ลูกค้า ธ.ก.ส. และมีที่ดินน้อยกว่า ๒๐ ไร่ ผลการวิจัยพบว่า

๑) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ จากวิกฤตโควิด-๑๙ พบว่า

(๑) **ด้านแรงงาน** พบว่า ร้อยละ ๗๕ ของครัวเรือนมีแรงงานตกงานหรือถูกลดเวลาทำงาน โดยมีสัดส่วนสูงสุดในภาคเหนือและภาคใต้ (ร้อยละ ๙๐) รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ ๗๕) และภาคกลาง (ร้อยละ ๗๐) ซึ่งร้อยละ ๖๐ ของครัวเรือนมีแรงงานตกงานมากกว่า ๑ คน และร้อยละ ๙ ของครัวเรือน มีแรงงานตกงานย้ายมาจากต่างจังหวัด สำหรับแรงงานที่ตกงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคบริการ รองลงมาคือภาคเกษตรและก่อสร้าง ซึ่งภาคใต้มาจากภาคบริการสูงสุด ส่วนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาจากภาคก่อสร้างสูงกว่าภาคอื่น ๆ

(๒) **ด้านรายได้** พบว่า ร้อยละ ๕๐ ของครัวเรือน ได้รับผลกระทบต่อยอดจากการรับจ้างทั้งในและนอกภาคเกษตร ในขณะที่ร้อยละ ๒๓ ของครัวเรือนมีรายได้ลดลงจากการทำธุรกิจการค้าและร้อยละ ๑๒ ของครัวเรือนมีรายได้ลดลงจากเงินโอนลดลง เนื่องจากการมีญาติตกงานในต่างจังหวัด แต่ร้อยละ ๒ ของครัวเรือนได้รับรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากความต้องการสินค้าในชุมชนสูงขึ้น และมีช่องทางการขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์หรือ E-Commerce ทั้งนี้ ในส่วนของรายได้ที่ลดลงส่งผลต่อปัญหาการชำระหนี้คิดเป็นร้อยละ ๖๐

(๓) **ด้านรายจ่าย** พบว่า ร้อยละ ๒๕ ของครัวเรือน มีค่าใช้จ่ายบริโภคอาหารลดลง เนื่องจากข้อจำกัดในการรับมือต่อรายได้ที่ลดลง แต่ร้อยละ ๒๓ ของครัวเรือน มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคมากขึ้น เนื่องจากสินค้ามีราคาสูง และร้อยละ ๕๙ ของครัวเรือนมีรายจ่ายในการเดินทางลดลง เนื่องจากมาตรการภาครัฐ และร้อยละ ๑๖ มีรายจ่ายค่าน้ำค่าไฟเพิ่มขึ้น

๒) **วิธีการรับมือกับวิกฤตครั้งนี้ของครัวเรือนเกษตรกร** พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ ๗๐ ใช้เงินออมและการขายสินทรัพย์ในการรับมือกับผลกระทบจากวิกฤตครั้งนี้ รองลงมาร้อยละ ๕๕ ได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชน และร้อยละ ๒๐ ต้องกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์และญาติ สำหรับการขอรับการช่วยเหลือของเกษตรกร พบว่า ส่วนใหญ่ได้สมัครขอความช่วยเหลือจากภาครัฐในโครงการเยียวยาเกษตรกรและเราไม่ทิ้งกัน คิดเป็นร้อยละ ๗๕ และ ๖๐ ตามลำดับ แสดงถึงความสามารถในการเข้าถึง Digital Platform ของครัวเรือนเกษตรกร นอกจากนี้ ครัวเรือนร้อยละ ๒๐ สมัครเข้าโครงการพักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. สินเชื่อเพื่อการเกษตร และสินเชื่อส่วนบุคคล

๓) **ข้อสรุปและเสนอแนะเชิงนโยบาย** พบว่า ครั้วเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อย มีภาระหนี้สิน มีการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรนอกเขตชลประทาน และมีทุนทางสังคมต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงวิธีการรับมือกับวิกฤตดังกล่าว ดังนั้นจึงต้องเข้ารับการเยียวยาเกษตรกร/เราไม่ทิ้งกัน คิดเป็นร้อยละ ๗๕ และ ๖๐ ตามลำดับ แสดงถึงความสามารถในการเข้าถึง Digital Platform ของครัวเรือนเกษตรกร นอกจากนี้ ครัวเรือนร้อยละ ๒๐ สมัครเข้าโครงการพักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. สินเชื่อเพื่อการเกษตรและสินเชื่อส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม แม้จะเกิดภาวะวิกฤตแต่ก็มาพร้อมกับโอกาส ได้แก่ แรงงานคืนถิ่นที่มีอายุน้อยไม่เกิน ๔๕ ปี มีความสามารถเรียนรู้และนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาพัฒนาและปรับปรุงเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการผลิตในระยะยาวต่อไป ซึ่งเป็นการทดแทนแรงงานเกษตรที่ผู้สูงอายุและส่งผลต่อผลิตภาพของภาคเกษตรไทย (อายุเฉลี่ยของแรงงานภาคเกษตรคือ ๕๖ ปี : สศก., ๒๕๖๐) เพราะสังคมผู้สูงอายุจะทำให้กิจกรรมการผลิต การออม และการลงทุนลดลง นอกจากนี้โอกาสด้านแรงงานแล้วยังต้องคำนึงถึงโอกาสด้านอื่นๆ ได้แก่ การสร้างสถาบันและวัฒนธรรมการออมเพื่อเพิ่มภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจในอนาคต และการสร้างหลักประกันสังคมให้ครัวเรือนเกษตรกรและแรงงานนอกระบบ เพราะงานในภาคเกษตรไม่มีสวัสดิการ ซึ่งภาครัฐควรเร่งดำเนินการสร้างระบบสวัสดิการ รวมทั้ง ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ให้เกษตรกรก้าวสู่การเป็นเกษตรกรมืออาชีพให้สามารถบริหารจัดการการผลิตและการตลาดอย่างครบวงจรให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องนำพาภาคเกษตรให้ผ่านพ้นภาวะวิกฤตในครั้งนี้ คือ การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างในภาคเกษตรโดยเน้นไปที่การพัฒนาทรัพยากรน้ำ ดิน เทคโนโลยี ข้อมูล ระบบโลจิสติกส์ และการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร รวมทั้ง ดึงแรงงานคุณภาพและอายุน้อย เข้ามาพัฒนาภาคเกษตรไทย

๑.๔.๓ แนวคิดการปฏิบัติ แบ่งเป็น ๒ ระยะคือ

๑) **แนวคิดการปฏิบัติในการดำเนินการระยะเฉพาะหน้าเร่งด่วน** ประกอบด้วย การบรรเทาภาระหนี้สิน การเสริมสภาพคล่องทางการเงิน การดูแลเยียวยา การจ้างงานโดยภาครัฐ และการเตรียมฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยมีข้อเสนอเพิ่มเติม ดังนี้

(๑) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สร้างความตระหนักเรื่อง “ทำการเกษตรอย่างไร ให้ปลอดภัยจากโควิด-19 ในฤดูกาลใหม่” เพื่อเพิ่มโอกาสในการแข่งขันของสินค้าเกษตร อาหารและบริการ โดยสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในประเทศและต่างประเทศผู้นำเข้าสินค้าไทยว่า มีคุณภาพเป็นเลิศด้านความปลอดภัย ปลอดภัยจากเชื้อโควิด-19 หรือโรคติดต่อร้ายแรงอื่น ๆ รวมถึงพัฒนาด้านสุขอนามัยในมิติของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติของเกษตรกรและแรงงานในภาคการเกษตรให้ปลอดภัยจากโควิด-19 ด้วยรูปแบบที่สามารถเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย

(๒) กระทรวงมหาดไทย ดูแลค่าเช่าที่ดินทำ การเกษตรให้เป็นธรรมและช่วยเหลือเกษตรกรในการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินตามความจำเป็นของเกษตรกร เพื่อลดค่าใช้จ่ายของเกษตรกรให้สามารถนำเงินไปลงทุนดูแลปรับปรุงสภาพดินให้เหมาะสมกับการเกษตร จัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ และการสร้างนิเวศทางการเกษตรที่ดี

(๓) กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดูแลให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งพันธุ์พืชและสัตว์ รวมทั้งปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพได้อย่างเพียงพอและมีราคาเป็นธรรม

(๔) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนับสนุนสินเชื่อเพื่อการผลิตในฤดูกาลใหม่อย่างเพียงพอและคืดดอกเบี้ยในอัตราผ่อนปรน รวมทั้งอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรโดยตรงและผ่านสถาบันเกษตรกร

(๕) กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความร่วมมือของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมให้เกษตรกรขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตรตรงถึงผู้บริโภคผ่านทางออนไลน์หรือทางโทรศัพท์ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

(๖) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนให้ธุรกิจห้างสรรพสินค้าและร้านค้าที่ทันสมัย (Modern Trade) รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ โรงพยาบาล หน่วยทหาร หน่วยงานในสังกัดกรมราชทัณฑ์ เป็นต้น รับซื้อผลผลิตจากชุมชนของเกษตรกรโดยตรง

(๗) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ติดตามการผลิตสินค้าเกษตรที่เน่าเสียง่าย และอ่อนไหว เช่น นมและผลิตภัณฑ์นม เป็นต้น และหาแนวทางนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่มยูเอชทีหรือนมอัดเม็ด ซึ่งเก็บได้นานและมีโอกาสทางการตลาดที่ดีกว่า

(๘) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พัฒนาความรู้และสร้างแรงจูงใจแรงงานคืนถิ่นในการประกอบอาชีพการเกษตร ทั้งแรงงานในประเทศและผู้ที่กลับจากต่างประเทศ โดยจัดตั้ง “ศูนย์บ่มเพาะ” เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถการทำเกษตรอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เสริมสร้างทักษะเป็นผู้ประกอบการ สนับสนุนเงินทุน โดยมีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร “ศพก.” เป็นพี่เลี้ยง

๒) แนวคิดการปฏิบัติในการดำเนินการระยะต่อไปอย่างต่อเนื่อง ภาคการเกษตรจะเข้ามามีบทบาทในการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กลับมาขยายตัวได้อีกครั้ง ตามประเด็น ดังนี้

(๑) จัดทำ “ฐานข้อมูลทางด้านการเกษตร” สนับสนุนการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ของรัฐในการกำหนดและบริหารนโยบาย เศรษฐกิจการเกษตร การช่วยเหลือคุ้มครองทางสังคมภาคเกษตรและการให้บริการภาครัฐ รวมถึงข้อมูลเพื่อการพยากรณ์และแจ้งเตือนการระบาดล่วงหน้า

(๒) สนับสนุนแรงงานคืนถิ่นให้เป็นโอกาสต่อการพัฒนาภาคการเกษตร ให้มีการขึ้นทะเบียนและจำแนกแจกแจงข้อมูลแรงงานคืนถิ่นเพื่อการบริหารจัดการ กำหนดแผนงานและโครงการเพื่อรองรับแรงงานคืนถิ่นให้มีรายได้ รวมทั้งอบรมเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและพัฒนาด้านการตลาดออนไลน์ สนับสนุนให้เข้าถึงแหล่งทุน เพื่อจูงใจให้ไม่ละทิ้งถิ่นฐานหลังภาวะวิกฤต

(๓) สนับสนุนฟื้นฟูภาคเกษตรสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๕ ประการ ได้แก่

(๓.๑) ให้เกษตรกรมีน้ำใช้ในพื้นที่การเกษตรอย่างทั่วถึงและมีความตระหนักรู้ในการใช้น้ำในการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

(๓.๒) วางแผนทำการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยใช้ข้อมูลจากระบบ Zoning by Agri-map ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

(๓.๓) ทำการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารระดับครัวเรือน และสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันทำเกษตรแปลงใหญ่เพื่อสร้างประสิทธิภาพการผลิต

(๓.๔) สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยอาศัย ศพก. เป็นศูนย์กลางและสนับสนุนเครือข่าย อกม. ในระดับพื้นที่

(๓.๕) ส่งเสริมพัฒนา Smart Farmers และ Young Smart Farmers อย่างต่อเนื่อง เปลี่ยนผ่านภาคการเกษตรที่ทันสมัยและแข่งขันได้

(๔) ปรับบทบาทและพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้เป็นที่พึ่งของสมาชิก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์การเกษตรและองค์กรเกษตรกรอื่น เพื่อให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในการประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ สร้างระบบเชื่อมโยงเกื้อกูลระหว่างสหกรณ์และองค์กรเกษตรกรด้วยตนเอง พัฒนาผู้นำสถาบันเกษตรกรรุ่นใหม่ทดแทน และส่งเสริมระบบธรรมาภิบาลสร้างความโปร่งใส

(๕) ปรับภารกิจงานของหน่วยงานด้านการพัฒนาการเกษตรและความมั่นคงด้านอาหาร ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ตลอดห่วงโซ่ ทั้งการผลิต การบรรจุภัณฑ์ การเพิ่มมูลค่าและการตลาด เน้นบูรณาการการปฏิบัติงานร่วมกับภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสถาบันการศึกษาต่างๆ ผ่าน อ.พ.ก. ส่งเสริมให้มีการจัดทำ “แผนกลยุทธ์ส่วนท้องถิ่น” ให้สามารถนำไปใช้ได้จริงพื้นที่ตามสถานการณ์

(๖) เปลี่ยนถ่ายการบริหารจัดการองค์การเกษตรกรยุคดิจิทัล ส่งเสริม “การทำระบบเกษตรดิจิทัล” ยกระดับการส่งเสริมและช่วยเหลือเกษตรกรแบบครบวงจร โดยบริการแบบทางไกลด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ (Tele-consultation หรือ Tele-agriculture) รวมทั้งการบริหารจัดการปัจจัยการผลิต การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร และการจำหน่ายผ่านระบบออนไลน์

(๗) ขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการเสริมสร้างทัศนคติและทักษะของเกษตรกรในการผลิตสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัย พร้อมกับสร้างระบบการซื้อขายสินค้าเกษตรตามคุณภาพ ได้แก่ ระดับความปลอดภัย สายพันธุ์ แหล่งผลิตที่มีอัตลักษณ์ เป็นต้น ให้ความสำคัญในการส่งเสริมและบริการตรวจสอบรับรองคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค ตามมาตรการด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ภายใต้ระบบการตรวจรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร จะอยู่ภายใต้มาตรฐานสุขภาพหนึ่งเดียว (One World One Health) รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในมิติด้านสุขอนามัยด้วย

(๘) สร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความมั่นคงด้านการผลิตทางการเกษตรและอาหาร โดยวางโครงสร้างระบบการสำรวจ ติดตาม เฝ้าระวังศัตรูพืชและศัตรูสัตว์ ทั้งศัตรูที่มีอยู่เดิมในประเทศ และศัตรูอุบัติใหม่จากต่างประเทศ ให้สามารถพยากรณ์และแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าได้อย่างแม่นยำ อันจะช่วยให้เกษตรกรมีการจัดการศัตรูพืช ศัตรูสัตว์ได้อย่างเหมาะสม ลดความสูญเสียผลผลิต ลดปัญหาการใช้สารเคมีเกินความจำเป็น และลดค่าใช้จ่ายภาครัฐในการควบคุมการระบาดของศัตรูได้ โดยมีอาสาสมัครเกษตรกรประจำหมู่บ้าน (อกม.) เป็นผู้ทำหน้าที่ในการสำรวจติดตาม เฝ้าระวังและแจ้งข้อมูลในระดับชุมชน

(๙) เพิ่มศักยภาพระบบงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร ภาครัฐควรให้ความสำคัญงานวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตรเพิ่มขึ้นและปรับงานด้านการวิจัยทางการเกษตรให้มีความเป็นเอกภาพแบบต่อเนื่อง หน่วยงานที่ดูแลการบริหารงบประมาณด้านงานวิจัยในภาคเกษตร ควรจัดทำข้อมูลความก้าวหน้าผลการวิจัยแยกเป็นรายสินค้าเกษตรให้ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนและเอื้อต่อการต่อยอดงานวิจัยรวมทั้งการบริหารงบประมาณงานวิจัยด้านการเกษตรให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๑๐) จัดตั้ง “กองทุนเพื่อการร่วมทุนภาคชนบท” ให้กระทรวงการคลัง โดย ธ.ก.ส. จัดตั้งกองทุนเพื่อการร่วมทุนภาคชนบท หรือ Rural Venture Capital Fund โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้สถาบันเกษตรกร หรือผู้ประกอบการ SMEs ด้านการเกษตรเข้าถึงแหล่งทุนในรูปแบบการร่วมลงทุน (Equity Financing) เพิ่มเติมจากการให้สินเชื่อ (Debt Financing) ที่มีอยู่เดิมซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการสนับสนุนการเจริญเติบโตของ “วิสาหกิจเพื่อสังคม” ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๖๒

(๑๑) เร่งรัดขยายผลระบบประกันภัยพืชผล (Crop Insurance System) และจัดให้มีระบบตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ที่เหมาะสมสำหรับภาคการเกษตร โดยให้กระทรวงการคลัง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ธ.ก.ส. ร่วมศึกษาความเป็นไปได้เพื่อออกกฎหมายรองรับการประกันภัยพืชผลและสินค้าเกษตรเป็นการเฉพาะ และแนวทางการสร้าง “ระบบตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม” บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ลงทุนพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเพิ่มขึ้น และจ้างแรงงานคืนถิ่นที่เหมาะสม เพื่อ “ก่อให้เกิดการจ้างระยะสั้นและมีระบบชลประทานช่วยสร้างขีดความสามารถการแข่งขันของภาคเกษตรในระยะยาว”

(๑๒) ดำเนินการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้กับเกษตรกรรายย่อย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำควบคู่กับการส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาความอุดมสมบูรณ์ของดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืช โดยทำให้ดินดี (Soil Health) อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดำเนินการพัฒนาพื้นที่ในความรับผิดชอบให้พร้อมสำหรับการทำการเกษตรอย่างเหมาะสม (Zoning) ด้วยการใช้แผนที่ทางการเกษตร (Agri - Map) แล้วจึงจัดสรรให้เกษตรกรเข้าไปทำกิน รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ดินทางการเกษตรให้สามารถใช้ในการวางแผนการผลิตและการตลาดได้ โดยนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Geographic Information System - GIS) มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

(๑๓) พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์การรวบรวมหรือบูรณาการกองทุนต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการช่วยเหลือแก้ไขฟื้นฟูเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยรวบรวมให้เหลือเพียงกองทุนเดียว หรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกฎหมายว่าด้วยกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เพื่อเพิ่มศักยภาพการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเอกภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย นอกจากนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีกฎหมายในความรับผิดชอบทั้งสิ้นจำนวน ๓๙ ฉบับ จำแนกเป็น

(๑๓.๑) กฎหมายเพื่อการบริหารทรัพยากรดิน ชลประทานที่ดิน

(๑๓.๒) กฎหมายเพื่อบริหารคุณภาพมาตรฐานปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร

(๑๓.๓) กฎหมายเพื่อการบริหารจัดการสมดุลสินค้าเกษตรสำคัญ

(๑๓.๔) กฎหมายเพื่อการบริหารเศรษฐกิจการเกษตร กองทุน และสถาบันเกษตรกร โดยกฎหมายบางฉบับบังคับใช้มาเป็นเวลานาน อาจล้าสมัย และไม่เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบัน จึงควรจะต้องพิจารณาปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องและสนับสนุนการแข่งขันของประเทศ

๒. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดสงขลา

(SWOT Analysis)

๒.๑ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

๑) จุดแข็ง (Strengths : S)

S๑ สภาพภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ มีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตรที่หลากหลาย ทั้งด้านการผลิตพืช การปศุสัตว์ และการประมง ทั้งการเพาะเลี้ยงและจับสัตว์น้ำชายฝั่ง

S๒ โครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ และสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างสมบูรณ์ ได้แก่ การคมนาคมทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ ตลาดกลางซื้อ-ขายสินค้าเกษตร ตลาดท้องถิ่น ระบบซื้อขายออนไลน์ โรงงานอุตสาหกรรมการเกษตร ห้างสรรพสินค้า ศูนย์ประชุมนานาชาติ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น

S๓ บุคลากร องค์กร และหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เกษตรกรตัวอย่าง เกษตรกรผู้นำ Smart Farmer, Yong Smart Farmer ปราชญ์เกษตร ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มองค์กรภาคการเกษตร ผู้ประกอบการภาคเกษตร ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานทั้งใน-นอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรและภาคีที่เกี่ยวข้องในจังหวัด มีกลไกการบริหารจัดการ องค์กรความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และภูมิปัญญาที่หลากหลายเอื้อต่อการขับเคลื่อนและพัฒนางานภาคเกษตรกรรมในจังหวัดสงขลา

S๔ เป็นแหล่งผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรที่มีความหลากหลาย และเอื้อต่ออุตสาหกรรมเกษตร และการท่องเที่ยว เช่น ยางพารา ข้าว กุ้ง สินค้าสัตว์น้ำ สินค้าปศุสัตว์ เป็นต้น

S๕ มีแหล่งเงินทุน และสถาบันทางการเงินที่หลากหลายพร้อมที่จะสนับสนุนด้านการเกษตร

S๖ โอกาสที่ประชากรและนักท่องเที่ยวในจังหวัดจำนวนมากและสูงขึ้นทุกปี (หากไม่มีสถานการณ์โรคระบาด Covid 19) เนื่องจากเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าการลงทุนและบริการ แหล่งท่องเที่ยว สถานที่ สาขาเศรษฐกิจที่สำคัญ ทำให้มีความต้องการสินค้าและผลิตภัณฑ์การเกษตรเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

S๗ มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ด้านการค้าชายแดน ที่เอื้ออำนวยต่อการจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ส่งออก

๒) จุดอ่อน (Weakness : W)

W๑ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการใช้มาเป็นระยะเวลานาน เช่น ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ แหล่งเก็บกักน้ำไม่พอเพียงในฤดูแล้ง ขาดแคลนแหล่งเก็บกักน้ำ (ระบบชลประทานยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่) รวมทั้ง คุณภาพน้ำ ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง และการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่เกษตรเป็นประเภทอื่นมากขึ้น เช่น ปัญหาน้ำเค็มรุกคืบในพื้นที่คาบสมุทรสติงพระ

W๒ เกษตรกรส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินน้อย และเป็นเกษตรกรรายย่อย

W๓ สินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ส่วนใหญ่ยังไม่ได้คุณภาพ มาตรฐาน ความปลอดภัย และตรงตามความต้องการของตลาด ผลิตภัณฑ์และประสิทธิภาพทางการผลิตต่ำ

W๔ การเข้าถึงและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเกษตร นวัตกรรม และข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสารในการผลิต แปรรูปและการตลาดของสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มยังมีน้อย

W๕ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกรยังมีน้อย โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย

W๖ ขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร ส่วนใหญ่มีแนวโน้มสูงอายุ คนรุ่นใหม่สืบทอดอาชีพเกษตรกรน้อยลง ไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงหรือการนำความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าว รวมทั้ง เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเชิงเดี่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะยางพารา ทำให้เกิดความเสี่ยงในด้านรายได้และอาหาร

W๗ ข้อจำกัดในการบริหารจัดการเชิงธุรกิจและเชื่อมโยงกับตลาด รวมถึงขาดแคลนทุนที่เพียงพอสำหรับปรับเปลี่ยนกิจการและพัฒนาตัวเองเข้าสู่กระบวนการผลิตและธุรกิจยุคดิจิทัล ทำให้ขาดอำนาจการต่อรองของสถาบันเกษตรกรส่วนใหญ่

W๘ ขาดการบูรณาการและเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง ในบริหารจัดการตลอดห่วงโซ่การผลิต-การตลาด-โลจิสติกส์

W๙ ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูลและข่าวสารด้านการเกษตรและสหกรณ์ และที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบริการของหน่วยงานภาครัฐในภาพรวมยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

๒.๒ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

๑) โอกาส (Opportunities : O)

O๑ นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับต่างๆ ทุกระดับ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคการเกษตร ๕ รูปแบบ ได้แก่ เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ

O๒ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม พลังงาน และการสื่อสาร (Internet of Things : IoT) ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง เอื้อต่อการผลิต-การตลาดสินค้าของภาคเกษตรกรรม

O๓ มีความต้องการอาหาร และอาหารเพื่อสุขภาพเพิ่มขึ้น ทั้งภายในและต่างประเทศ

O๔ นโยบายส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบโลจิสติกส์การเกษตร

O๕ นโยบายลดพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน ด้วยการส่งเสริมการเกษตรผสมผสาน และการเกษตรอินทรีย์ทดแทนการปลูกยางพารา/ปาล์มน้ำมัน

O๖ นโยบายส่งเสริมเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ นิคมอุตสาหกรรมการเกษตร กลุ่มเมื่องนวัตกรรมอาหาร Food Innopolis และการบริหารจังหวัดชายแดนใต้

๒) ภัยคุกคาม (Threats : T)

T๑ ผลกระทบจากโรคอุบัติใหม่ระบาดในคน พืช และสัตว์

T๒ ราคาสินค้าเกษตรผันผวนตามกลไกตลาด ไม่สามารถควบคุมได้

T๓ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นต่อเนื่อง (ปัจจัยการผลิต ที่ดิน ทุน แรงงาน ฯลฯ)

T๔ การเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศ และภัยธรรมชาติ (ภัยแล้ง น้ำท่วม น้ำเค็มรุกล้ำ)

มีผลต่อต้นทุนการผลิต ปริมาณและคุณภาพของผลผลิต

T๕ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ขาดแคลนแรงงานและพึ่งพาแรงงานต่างด้าวในภาคเกษตร

T๖ มาตรการกีดกันทางการค้าของประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ทั้งที่เป็นมาตรการทางภาษี และไม่ใช้ภาษี เช่น มาตรฐานสุขอนามัย เป็นต้น

T๗ ข้อจำกัดตามระเบียบ กฎหมาย และวิถีปฏิบัติทางราชการต่อการพัฒนาภาคเกษตรกรรม

๓. การจัดทำ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์

ตารางที่ ๓.๑ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์

<div>ปัจจัยภายใน</div> <div>ปัจจัยภายนอก</div>	S จุดแข็ง (ภายใน)	W จุดอ่อน (ภายใน)
	S๑ สภาพภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯ S๒ โครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ ฯ S๓ บุคลากร องค์กร และหน่วยงานภาครัฐ ฯ S๔ เป็นแหล่งผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรฯ S๕ มีแหล่งเงินทุน และสถาบันทางการเงินฯ S๖ โอกาสที่ประชากรและนักท่องเที่ยว S๗ มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านฯ	W๑ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติฯ W๒ เกษตรกรส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินฯ W๓ สินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรฯ W๔ การเข้าถึงและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเกษตรฯ W๕ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนฯ W๖ ขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรฯ W๗ ข้อจำกัดในการบริหารจัดการเชิงธุรกิจฯ W๘ ขาดการบูรณาการและเชื่อมโยงฯ W๙ ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูลฯ
O โอกาส (ภายนอก)	SO	WO
O๑ นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับต่างๆ ฯ O๒ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม ฯ O๓ มีความต้องการอาหาร และอาหารเพื่อสุขภาพฯ O๔ นโยบายส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ฯ O๕ นโยบายลดพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันฯ O๖ นโยบายส่งเสริมเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษฯ	กลยุทธ์ ๑) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่ กระบวนการผลิต แปรรูป ระบบโลจิสติกส์ และการตลาด เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่ม ประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน และสร้างมูลค่าเพิ่ม ๒) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากระบวนการ ผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร ให้ครบวงจร โดยเน้นการผลิตที่มีคุณภาพ มีความปลอดภัย และได้มาตรฐาน (เช่น GAP,GFM,CoC, Organic, GMP, HACCP, Halal และอื่นๆ) เน้นการผลิตที่ตรงกับความต้องการของตลาด โดยการพัฒนากายใต้ ๕ ประเด็น ได้แก่ เกษตรอัตลักษณ์พื้นที่ เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป เกษตรอัจฉริยะ ๓) เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะให้กับ กลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อยกระดับสู่การเป็น ผู้ประกอบการธุรกิจโดยสร้างโอกาส/เข้าถึง ข้อมูลข่าวสารความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยี การบริหารจัดการความเสี่ยง และการตลาด บัญชีการผลิต ควบคุมต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต คุณภาพ/มาตรฐาน ให้สามารถ แข่งขันได้ สามารถเชื่อมโยงผสมผสานบูรณา การองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับ องค์ความรู้ ที่ สร้างขึ้นใหม่มาปรับใช้ให้ เหมาะสมกับภูมิสังคมของชุมชนที่ครบวงจร ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ	กลยุทธ์ ๑) อนุรักษ์ ปรับปรุง และระบบนิเวศและแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ให้มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสม ในการทำการเกษตร ๒) ปรับปรุงฟื้นฟูและสร้างใหม่ทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งทั้งระบบ พัฒนาและเพิ่มสัดส่วน กิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ๓) ปรับปรุง และพัฒนาระบบข้อมูลด้านการเกษตร และสหกรณ์ของจังหวัด เพื่อใช้ในการตัดสินใจ และประชาสัมพันธ์ ๔) แก้ไขปัญหาการรุกรานของน้ำเค็มในพื้นที่ การเกษตร เช่น บริเวณคาบสมุทรสทิงพระ ๕) การบริหารจัดการที่ดิน โดยเฉพาะพื้นที่ ส.ป.ก. และคทช. และการบริหารจัดการหนี้สินเกษตรกร

T ภัยคุกคาม (ภายนอก)	ST	WT
<p>T๑ ผลกระทบจากโรคอุบัติใหม่ระบาดในคน พืช และสัตว์</p> <p>T๒ ราคาสินค้าเกษตรผันผวนตามกลไกตลาดฯ</p> <p>T๓ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นต่อเนื่องฯ</p> <p>T๔ การเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศฯ</p> <p>T๕ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ขาดแคลนแรงงานฯ</p> <p>T๖ มาตรการกีดกันทางการค้าของประเทศคู่ค้าฯ</p> <p>T๗ ข้อจำกัดตามระเบียบ กฎหมาย และวิธีปฏิบัติฯ</p>	<p>กลยุทธ์</p> <p>๑) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาเกษตรกรสู่ Yong Smart farmer และ Smart farmer ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>๒) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาสถาบันเกษตรกร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการตั้งแต่ กระบวนการผลิตถึงการตลาด และการเข้าถึง แหล่งเงินทุน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>๓) เพิ่มประสิทธิภาพและการจัดการฐานทรัพยากรทางการเกษตร อนุรักษ์และรักษาฐานทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญ เพื่อสนับสนุนการสร้างมูลค่าและความมั่นคงอาหาร อาทิ ทรัพยากรน้ำ ดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ การคุ้มครองที่ดินทางการเกษตร การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสร้าง ปรับปรุง สนับสนุน และพัฒนาการบริหารจัดการดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรให้เพียงพอและเหมาะสม แบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยใช้หลัก Zero Waste และหลัก BCG</p> <p>๔) จัดทำและขับเคลื่อนแผนการบูรณาการการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสงขลาครบวงจร</p>	<p>กลยุทธ์</p> <p>๑) ส่งเสริมการทำการเกษตรผสมผสานในสวนยางและอาชีพเชิงเดี่ยวอื่น โดยสร้างความมั่นคงด้านอาหารและ โภชนาการให้เกิดขึ้นในระดับครัวเรือน ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ สนับสนุนให้ชุมชนทำการเกษตรของท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน ลดการพึ่งพาอาหารจากภายนอก ส่งเสริมการทำการเกษตรตามหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการดูแลโภชนาการของประชาชนในทุกช่วงวัย สร้างเสถียรภาพ ด้านรายได้ของเกษตรกร ให้สามารถเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอและเหมาะสม รวมทั้งการมีมาตรการรองรับสำหรับ ผู้มีรายได้น้อยให้สามารถเข้าถึงสินค้าเกษตรและอาหารได้อย่างทั่วถึง</p> <p>๒) ป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยธรรมชาติ</p> <p>๓) ป้องกันและแก้ไขโรคระบาดในพืช และสัตว์</p> <p>๔) พัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน</p>